

fra Adgang til den sociale Forsorg, og uretmæssig Deltagelse ved Kornuddelingerne straffedes med, at de solgtes som Slaver. Deres Tilstedeværelse betød for Staten en i alle Maader indbringende og sikker Indtægtskilde.

Andreades søger ikke at smykke Athens Politik med Motiver, som tilhører en senere Tids Forestillingskreds. Athens Motiv var fra første Færd at faa Magten, saa dens Borgere kunde leve højt paa Forbundsfællernes Bekostning, og en saadan Adfærd var i Overensstemmelse med Tidens Opfattelse af, hvad der var politisk anstændigt. Men naturligvis bød sund Fornuft Borgerne ikke at gaa for vidt, da det saa maatte give Bagslag. Det er Overdrivelse, naar man siger, at den velhavende Middelstand var gaaet til Grunde under Perserkrigene og afløst af et Borgerproletariat. I 403 var der kun 5000 Athenere, der hverken ejede Jord eller Hus. Støttet paa et Eksempel fra Xenofon hævder Andreades, at Landbruget ikke var urentabelt, selvom Byerhvervene betalte sig bedre. Slavearbejdet ødelagde heller ikke ganske Friarbejderen, hvilket ses af Lønforskellen, der igen bunder i Frimandsarbejdets tekniske Overlegenhed. Det er Perikles, der indleder Statssocialismen ved Indførelse af Diæter. I hans Tid er Diæterne dog Betaling for ydet Arbejde. Men i Diætsystemet ligger en stor Fristelse til Overdrivelse, og Diæternes Forhøjelse bliver i den følgende Tid Midlet til at skaffe sig Magten i Staten; allerede Perikles indførte dem for at overtrumfe Oligarkerne. Til disse forøgede Udgifter svarede ikke nogen Blomstring af Statsfinanserne. Tværtimod opbrugtes den opsavede Statsfond meget snart, og man maatte da slaa ind paa den farlige Vej at forhøje Forbundsfælletributen — det, der fører til Søforbundets Opløsning.

Skønt Andreades selv er Græker, er han saa temmelig fri for »Grækerbeundring«. Han søger jævnt og nøgternt at stille Tingene paa deres rette Plads, og han tildeler Perserriget den betydningsfulde Plads, som utvivlsomt tilkommer det i Historien.

Axel Steensberg.

Østrig er i de sidste aartier blevet midtpunktet for en energisk og intensiv historisk forskning, hvortil de østrigske arkivembedsmænd i høj grad har bidraget. Særlig betydning har den virksomhed, som Wiener Haus- Hof- und Staatsarchiv udfolder. Allerede før krigen planlagde man her udgivelsen af inventarier over de forskellige arkiver, som dette arkivdepot rummer. Som indledning til inventariet over et af de vigtigste af arkiverne: rigskancelliets arkiv har Lothar Gross nu udgivet et vægtigt arbejde: *Die*

Geschichte der deutschen Reichshofkanzlei von 1559 bis 1806. Gennem skildringen af kancelliets forfatningsmæssige historie giver forfatteren værdifulde bidrag til Tysklands og Østrigs historie og fortsætter de undersøgelser, som Seeliger, Kretschmayr og Fellner begyndte over disse emner. Særlig interesse har i den henseende fremstillingen af striden med det østrigske hofkancelli, som blev udskilt fra rigskancelliet i 1619, og af forholdet mellem kejseren og ærkebispens af Mainz, der som ærkekansler havde den officielle ledelse af rigskancelliet, medens rigsvicekansleren havde den faktiske ledelse. Dette bogens første afsnit er dog kun en slags indledning til hovedafsnittet om kancelliets indre historie. Indgaaende og omhyggeligt skildres de forskellige embedsmænds funktioner, fra ærke- og vicekansleren til kancellifyrbøderen, og derefter selve forretningsgangen. I de mindste detaljer belyses et brevskæbne, fra den dag en ansøgning eller kgl. befaling sætter kancellimekanismen i gang, og indtil brevet sendes afsted, forsynet med de tilbørlige underskrifter og det kejserlige segl. Sammenligner man denne fremstilling med lignende, der kendes andetstedsfra, f. eks. V. A. Sechers fremstilling af det danske kancellis historie, vil man se, at Lothar Gross i meget højere grad end tilfældet almindeligvis er, har bygget paa selve kancelliets skriftlige efterladenskaber: koncepter, brevbøger, kgl. breve m. v., medens man ellers tidligere først og fremmest har benyttet instrukser og reglementer som grundlag for skildringen, hvilket sidste metodisk er ligesaa farligt som f. eks. at ville skildre det 16. aarhundredes kulturhistorie paa grundlag af love og forordninger. Lov var nok lov, men den blev ikke altid holdt. En af de vigtigste studiegenstande er skriften, og i klar erkendelse heraf har man derfor ogsaa i Wienerarkivet fotograferet de ledende kancelliembedsmænds haandskrifter og oprettet en samling, der paa en vis maade svarer til det danske rigsarkivs samling af »hænder«: faksimiler af kendte mænds haandskrifter; desværre har man ikke haft raad til i bogen at gengive disse faksimiler. I forbindelse hermed staar ogsaa de omhyggelige biografier af kancelliets mere betydelige embedsmænd. Som bekendt blev saadanne biografier, om end under en lidt anden form, først udarbejdet her i Danmark under skarp protest fra tysk side. En anmelder i »Literarisches Centralblatt« udtalte saaledes, at »... für die Wissenschaft dürften sie (samlingerne) doch wohl, etwa die Familiengeschichte abgerechnet, kaum irgend welche Bedeutung haben« (Meddelelser fra det danske Rigsarkiv, I. 234); med en vis tilfredshed kan dansk videnskab konstatere, at man nu rundt omkring har faaet et andet syn paa sagen.

Bogen kan med sine mange detaljer undertiden virke lidt

tung, ligesom der ogsaa findes en del gentagelser, men for enhver, der vil sætte sig ind i et ældre regeringskontors historie, er det en lærerig bog.

Johan Hvidtfeldt.

Man har i de sidste Aar kunnet spore en stadig stigende Interesse for de Problemer, der knytter sig til Skabelsen af Tysklands Enhed 1864—71. Foruden en Del mindre Afhandlinger og Tidsskriftsartikler er foreløbig udkommet to større Værker, som i talrige Synspunkter har den nationalsocialistiske Revolution til Forudsætning: Chester Wells Clark: *Franz Joseph and Bismarck. The Diplomacy of Austria before the War of 1866* (Harvard 1934) og Otto Scheel: *Bismarcks Wille zu Deutschland in den Friedensschlüssen 1866* (Breslau 1934). Samtidig foreligger en Række ny Aktpublikationer og Arkivaabninger. Tyske, franske og danske Akter er blevet offentliggjort; i de østrigske Statsarkiver, der for de senere Menneskealderes Vedkommende var næsten helt utilgængelige, har man fra 1918 givet Adgang til alt Materiale op til 1895; desuden har Franz Josefs Efterkommere paabegyndt, hvad man maa haabe skal blive en Publikation af samtlige Kejserens Breve, medens Grev Rechbergs Arvinger har tilladt en Gennemforskning af dennes personlige Papirer.

Chester Wells Clark, Professor ved Princetonuniversitetet, har opholdt sig adskillige Aar i Tyskland og Østrig og studeret sit Emne meget indgaaende. Allerede for en Menneskealder siden har Friedjung (i *Der Kampf um die Vorherrschaft in Deutschland 1859—66*) gennemtrængt den Mystik, der omgav Kejseren, og ærbødigt, men bestemt tillagt denne Hovedansvaret for Østrigs Politik. Paa Grundlag af Statsraadsprotokollerne og Kejserens Korrespondance godtgør Clark, hvad Friedjung mente, men ikke kunde bevise fyldestgørende. Clarks Bog er en grundig og dokumenteret Fremstilling af Østrigs Udenrigspolitik i Aarene op til 1866. Forfatteren viser, hvorledes Kejserens personlige Mistillid til dristige Eksperimenter og Tilbøjelighed til at vige tilbage for vanskelige Afgørelser hindrede enhver konstruktiv udenrigspolitisk Nyorientering. Han havde Tanker om en S sammensvejsning af Preussen, de tyske Stater og Østrig til et stærkt Bolværk mod den revolutionære Bølge fra Frankrig og Italien (jfr. Metternich), men kunde ikke drives til at omsætte sine Tanker i Handling. Under disse Forhold blev det højst utilfredsstillende at være østrigsk Diplomat. Kejseren fulgte aldrig sine Raadgivere helt ud. Bieglebens omhyggeligt motiverede Planer om Alliance med